

VÝVOJ INTEGROVANÉHO MANAŽMENTU KRAJINY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE A JEHO HLAVNÉ POSLANIE, CIELE A PRINCÍPY V ZMYSLE ZABEZPEČENIA TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

Monika OFFERTÁLEROVÁ

DEVELOPMENT OF INTEGRATED LANDSCAPE MANAGEMENT IN THE SLOVAK REPUBLIC AND ITS MAIN MISSION, OBJECTIVES AND PRINCIPLES IN TERMS OF ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Sustainability - Environment - Safety '2016

ABSTRAKT

Príspevok je zameraný na ozrejenie vývoja integrovaného manažmentu krajiny v Slovenskej republike. Stručne prezentuje aj poslanie, ciele a princípy integrovaného manažmentu krajiny v zmysle zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja.

Kľúčové slová: integrovaný manažment krajiny, trvalo udržateľný rozvoj, životné prostredie

ABSTRACT

The paper is aimed on clarification of the development of integrated landscape management in the Slovak Republic. Briefly presents also the mission, objectives and principles of integrated landscape management in terms of ensuring sustainable development.

Keywords: integrated landscape management, sustainable development, environment

Úvod

Integrovaný manažment krajiny je v súčasnosti veľmi aktuálna a atraktívna téma, ku ktorej pristupujeme z platformy AGENDY 21, a to najmä z jej environmentálneho piliera, preto má i výrazný environmentálny náboj. IMK predstavuje populárny nástroj ekologizácie priestorovej organizácie krajiny a svoje uznanie si vyslúžil na globálnej (UNCED, Rio de Janeiro 1992), Európskej (RSV, NATURA 2000, EDOK) ako aj na národnej úrovni (zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, zákon o NIPI...) (IZAKOVIČOVÁ, KOZOVÁ, 2008).

Vývojové etapy IMK v podmienkach Slovenskej republiky

Integrovaný manažment krajiny v podmienkach Slovenskej republiky prekonal určitý vývoj. Jeho vývojové etapy od počiatku až po súčasnosť prehľadne zachytáva práca od MIKLÓS, KOČICKÁ, ET AL. (2011), a možno ich zhrnúť nasledovne:

- obdobie rozvoja krajinnno-ekologického plánovania a ekologizácie územno-plánovacích procesov (RUŽIČKA, MIKLÓS, 1982) v rámci hlavnej úlohy štátneho plánu základného výskumu HÚ VI-5-1 Princípy a metódy ekologického plánovania krajiny,
- spolupráca členských štátov RVHP a SFRJ na projekte III.2.1. Zdokonaľovanie metód prenosu ekologických princípov do plánovacích procesov,

- medzinárodný projekt Geoekologické základy komplexného riadenia krajiny – Krajinné syntézy (DRDOŠ, URBÁNEK, MAZÚR, 1980; HUBA, 1982),
- v 90-tych rokoch integrácia krajinnno-ekologického plánovania do územného plánovania cez URBION, Stavoprojekt v Žiline, Stavoprojekt v Banskej Bystrici a do pozemkových úprav cez Pôdohospodársky projektový ústav v Bratislave,
- po roku 1990 sa ekologické regulatívy LANDEP a ÚSES integrujú do legislatívy SR, nastáva výrazné „ozelenenie“ zákona o územnom plánovaní a stavebnom poriadku,
- po vstupe do EÚ – implementácia integrujúcich nástrojov: RSV, IPKZ, NATURA 2000 a ustanovení do právnych predpisov o protipovodňovej ochrane, národnej infraštruktúre priestorových informácií, IPKZ a pod.,
- súčasnosť – novelou zákona č. 71/2015 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami, dochádza k odstráneniu integrujúcich ustanovení (vyňatie krajinnno-ekologickej základne pre IMK, ktorá bola podkladom pre predbežné hodnotenie povodňového rizika (PHPR); pri pláne manažmentu povodňového rizika (PMPR) sa už nevyžaduje návrh opatrení dlhodobého manažmentu povodí (NODMP), ktorý obsahoval minimálne priemet ÚSES, ekostabilizačných opatrení a významných krajinných prvkov..., a v neposlednom rade odstránené boli tiež ďalšie dôležité integrujúce ustanovenia, ktoré medzi nástrojmi starostlivosti o krajinu na ploche správneho územia povodia, vytvárali kľúčové prepojenie (Zákon č. 71/2015 Z. z.).

V súčasnosti vzhľadom pre nedostatočnú a navyše i slabnúcu environmentálnu legislatívu SR, bude aj do budúcnosti čoraz zložitejšie IMK uplatňovať v priestorovo-plánovacej praxi, a tak zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj územia (IZAKOVIČOVÁ, 2005).

Základné poslanie, ciele, princípy a uplatnenie IMK v praxi

Základné poslanie integrovaného manažmentu krajiny

Základným poslaním IMK je zabezpečovanie trvalo udržateľného rozvoja. IMK ako úspešný realizačný nástroj sa v priestorovo-plánovacej praxi zameriava na priestorovú a integrovanú ochranu životného prostredia, určovanie limitov pre šetrné a racionálne využívanie prírodných zdrojov, zvyšovanie ekologickej stability (kvality) krajiny, zachovanie a podporu biodiverzity, zlepšovanie celkovej kvality života, komplexnú starostlivosť o prírodné a kultúrno-historické dedičstvo, a pod. (IZAKOVIČOVÁ, 2008).

Treba tiež pripomenúť, že vo vedeckej sfére sa problematike IMK vo svojich prácach venovali ako zahraniční: CAIMS, CRAWFORD, SALWASSER, 1994; SZARO, SEXTON, MALONE, 1998; SENSOR, 2004; SIEBERT, ET AL., 2004..., tak i domáci autori: MIKLÓS, IZAKOVIČOVÁ, 1997; BEZÁK, 2006; HREŠKO, 2006; LEHOTSKÝ 2006; MIKLÓS, KOČICKÁ, ET AL., 2011 a pod.

Všeobecný a konkrétny cieľ integrovaného manažmentu krajiny

Za všeobecný cieľ IMK možno označiť – prechod k integrovanému hospodáreniu v krajine. Integrované plánovanie a manažment musí byť kostra alebo podklad pre každé odvetvové plánovanie (AGENDA 21, 1992). Konkrétnym cieľom IMK je krajinnno-ekologicky optimálna priestorová organizácia územia (ŠPINEROVÁ, 2010). Tá sa dosiahne ak sa územný rozvoj bude usmerňovať takým spôsobom, aby sa vytvorila harmónia všetkých aktivít v území, resp. aby ich umiestnenie a určenie spôsobu vykonávania vyhovovalo čo najväčšiemu počtu odvetví.

Princípy integrovaného manažmentu krajiny

Zmieňované ciele IMK je možné dosiahnuť len uplatňovaním nasledujúcich princípov:

- princíp nadrezortnosti – hovorí o tom, že riešenie reálnych problémov v území si vyžaduje preklenúť tradičný zložkový prístup (= rezortný prístup) a aplikovať nadrezortný prístup, v rámci ktorého budú environmentálne princípy rešpektované všetkými sférami hospodárskeho a spoločenského rozvoja; princíp nadrezortnosti teda neumožňuje preferenciu silových rezortov nad ostatnými;
- princíp celoplošnosti – hovorí o tom, že o využití celého územia je potrebné rozhodovať na základe komplexného súboru vlastností charakterizujúcich dané územie; uplatnenie princípu celoplošnosti v praxi znamená, že územia bez „bielych miest“ neexistujú, inými slovami - starostlivosť o územie je vždy celoplošná a komplexná;
- princíp komplexnosti – hovorí o tom, že riešenie územného rozvoja má byť komplexné, čo znamená, že výskum krajiny musí prebiehať na úrovni všetkých troch dimenzií: environmentálnej, sociálnej a ekonomickej. Pri skúmaní dimenzií sa sledujú aj ich väzby a vzájomné vzťahy, pričom pri

zosúladovaní rozvoja dimenzií nikdy nemôžeme preferovať rozvoj jednej dimenzie na úkor ostatných, ak by sme to urobili, znamenalo by to porušenie princípu komplexnosti;

- princíp koordinácie a participácie – hovorí o tom, že do výkonu IMK je nutné zapojiť všetky skupiny tzv. stakeholders. Len ich súčinnosťou možno zabezpečiť úspešný výsledok. Do procesu implementácie sa musia zapojiť subjekty pôsobiace v území nielen riadiace, ale aj hospodáriace. Dôležité je tiež zabezpečiť vzdelávanie, pretože iba dostatočne vzdelané a informované obyvateľstvo je schopné opatrenia IMK realizovať v praxi (IZAKOVIČOVÁ, 2012).

Reálne vykonávanie IMK v praxi musí byť založené na rešpektovaní uvedených princípov.

Uplatnenie integrovaného manažmentu krajiny v praxi

To, či aplikácia integrovaného manažmentu do územia v konečnom dôsledku bude úspešná závisí od niekoľkých kritérií, od ktorých sa vyžaduje:

- zabezpečiť krajinno-ekologicky optimálne využívanie územia (LANDEP),
- aplikovať regulatívy ekologicky optimálneho využitia územia do sektorových plánov,
- realizovať účinné technologické opatrenia,
- presadiť princípy trvalo udržateľného rozvoja vo vedomí obyvateľstva.
- presadiť účinné nástroje – legislatívne, ekonomické, metodické a pod. (IZAKOVIČOVÁ, KOZOVÁ, 2008).

Záver

V príspevku sme predstavili vývojovú líniu integrovaného manažmentu krajiny v podmienkach Slovenskej republiky, pričom sme neobišli ani význam, ciele a dôležité princípy integrovaného manažmentu krajiny, akceptovanie a dodržiavanie ktorých predstavuje jeden z nevyhnutných predpokladov pre aplikáciu integrovaného priestorového plánovania v súčasnej praxi.

Zoznam skratiek uvádzaných v článku a ich výklad

EDOK	<i>Európsky dohovor o krajine (Florenca, 2000)</i>
IMK	<i>integrovaný manažment krajiny</i>
IPKZ	<i>integrovaná prevencia a kontrola znečisťovania</i>
LANDEP	<i>metodika krajinno-ekologického plánovania</i>
NATURA	<i>sústava chránených území členských krajín EÚ</i>
NIPI	<i>národná infraštruktúra pre priestorové informácie</i>
RSV	<i>rámcová smernica o vode</i>
RVHP	<i>Rada vzájomnej hospodárskej pomoci</i>
SFRJ	<i>Socialistická federatívna republika Juhoslávie</i>
UNCED	<i>Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro, 1992)</i>
ÚSES	<i>územný systém ekologickej stability</i>

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AGENDA 21. Uplatňovanie Agendy 21 a vyhodnocovanie ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike. *Ministerstvo životného prostredia* [online]. 2016 [cit. 2016-
 BEZÁK, P. Integrovaný prístup hodnotenia krajiny na príklade výskumu v NP Poloniny. In: IZAKOVIČOVÁ, Z., (ed.): Smolenická výzva III. Integrovaný manažment krajiny – základný nástroj implementácie trvalo udržateľného rozvoja. Zborník príspevkov z konferencie. ÚKE SAV, Bratislava, 2006, p. 125-130.
- CAIMS, JR., J., CRAWFORD, T. V., SALWASSER, H. *Implementing Integrated Environmental Management*. Blacksburg: Polytechnic Institute and State University, 1994 137 s.
- DRDOŠ, J., URBÁNEK, J., MAZÚR, E. Landscape Syntheses and Their Role in Solving the Problems of Environment. *Geografický časopis*. 1980, 32, 119-129.
- HREŠKO, J. Vybrané environmentálne aspekty integrovaného manažmentu krajiny. In: IZAKOVIČOVÁ, Z. (ed.): Smolenická výzva III. Integrovaný manažment krajiny – základný nástroj trvalo udržateľného rozvoja. Zborník príspevkov z konferencie. ÚKE SAV, Bratislava, 2006, p. 48-52.
- HUBA, M. Štrnásť krokov na ceste za krajinným plánom. *Geografický časopis*. 1982, 34, 145-160.

- IZAKOVIČOVÁ, Z. Integrovaný manažment krajiny: Príklad implementácie na lokálnej úrovni. *Acta Envir. Univ. Comenianae (Bratislava)*. 2005, 13(1), 47-58. ISSN 1335-0285.
- IZAKOVIČOVÁ, Z. 20 rokov implementácie trvalo udržateľného rozvoja na Slovensku. *Enviromagazín: odborný-náučný časopis o životnom prostredí*. Zvolen: EM DESIGN, 2012, XVII.(6), 28-30. ISSN 1335-1877.
- IZAKOVIČOVÁ, Z., KOZOVÁ, M. Integrovaný manažment krajiny nástroj podporujúci udržateľný rozvoj územia. *Enviromagazín*. Zvolen: EM DESIGN, 2008, XIII.(Prvé mimoriadne číslo), 8-11.
- LEHOTSKÝ, M. Riečna krajina a jej udržateľný rozvoj – nová oblasť aplikácie integrovaného prístupu. In: IZAKOVIČOVÁ, Z., (ed.): Smolenická výzva III. Integrovaný manažment krajiny - základný nástroj implementácie trvaloudržateľného rozvoja. Zborník príspevkov z konferencie. ÚKE SAV, Bratislava, 2006, p. 155-159.
- MIKLÓS, L., KOČICKÁ, E. et al. *Integrovaný manažment krajiny: inštitucionálne nástroje*. Harmanec: VKÚ, 2011, 143 s. ISBN 978-80-8042-633-0.
- MIKLÓS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z. *Krajina ako geosystém*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1997, 152 s. ISBN 80-224-0519-1.
- RUŽIČKA, M., MIKLÓS, L. Landscape Ecological Planning (LANDEP) in The Process of Territorial Planning. *Ekologia (CSSR)*. 1982, 3(1), 297-312.
- SIEBERT, R. et al. *Mobilizing the European social research potential in support of biodiversity and ecosystem management*. International Report-Sobio, 2004, 90 s.
- SZARO, C. R., SEXTON, W. T., MALONE, CH. R. The emergence of ecosystem management as a tool for meeting people's needs and sustaining ecosystems. *Landscape and Urban Planning*. 1998, 40, 1-7.
- ŠPINEROVÁ, A. *Krajinno-ekologické limity poľnohospodárskeho využitia povodia Iľjiského potoka*. 1. vyd. Harmanec: VKÚ, 2010, 62 s. ISBN 978-80-8042-613-2.
- Zákon č. 71/2015 Z. z. zo dňa 01. mája 2015 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení zákona č. 180/2013 Z. z. Dostupné z: <http://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-71/2015>

ADRESA AUTORA :

Ing. Monika OFFERTÁLEROVÁ

Katedra UNESCO pre ekologické vedomie a trvalo udržateľný rozvoj, Fakulta ekológie a environmentalistiky, Technická univerzita vo Zvolene, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen
 e-mail: monika.off@centrum.sk

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.